

Salapärased augud Siberis – miks küll?

Põhja-Jäämere poolsaartel avastati sel suvel tohutuid müstilisi kraatreid, mille tekkepõhjused on siiani teadmata.

Ain Kallis

Ühes ja samas piirkonnas Jamali poolsaarel on mitu müstilist auku, mis vajavad põhjalikku uurimist.

Maailma äär – nii kutsutavat Jamali, suurt poolsaart Põhja-Jäämeres neenetsite keeles – on valdavalt kaetud kidura tundraga. Tänavu märgati seal ühel kopterilennul ligi sajameetrise läbimõõduga põhjatuna näivat auku. Hiljem leiti veel kaks sarnast – üks samas piirkonnas, teine Taimõri poolsaarel.

Nähtu äratas loomulikult suurt tähelepanu. Tuletati meelde, et sellistest lehtritest levis kuuldusi juba paari aasta eest, kuid teated tundusid liiga kahtlased.

Kolm ekspeditsiooni

Salapärase aukude tekkeallikaks pakuti nii tulnukate tegevust, meteoriidi tabamust, raketi kukkumist kui maagaasi plahvatust.

Viimase hüpoteesi kasuks rääkis Jamali poolsaarel kasutusele võetud suurte gaasimaardlate olemasolu. Ainult et lähim, Bovarenkovo kaevandus asus lehtrist 35 km kaugusel.

Kraatri asukohta tehti kolm teaduslikku ekspeditsiooni, juulis ning novembris. Esimesel korral ei riskitud enamaga kui õhuproovide võtmisega ning kaamera saatmisega sügavikku.

Huvipakkuvaim avastus oli augu põhjas metaani kontsentratsioon. Selle maa- ja soogaasi koostisosa (nn kasvuhoonegaas, 21 korda “kõvem” süsihappegaasist!) sisaldus oli õhus koguni 9,6% tavalise 0,00018% asemel, viidates nähtusele, mis kaasneb igikeltsa sulamisega.

Igikelts ehk kirsmaa on aga teatavasti maakoore püsivalt külmunud osa, mis Jakuutias ulatub isegi 1,5 km sügavusele.

Üleilmse kliimasoojenemise üheks hirmutavamaks kaasnähtuseks peetakse tohutute igikeltsaga kaetud alade (ikkagi ligi veerand kogu maismaast) sulamist, millega nimetatud gaas satubki atmosfääri.

Enam kui kuue aasta eest hoiatasid teadlased, et Põhja-Jäämere põhjas asuvad väga suured kogused igikeltsa alla “lukustatud” metaani. Need varud hakkavad jõudsalt pinnale pulbitsema, kui Siberis püsivalt soojemaks läheb ja igikeltsa pindala veelgi väheneb. Esimesed tõendid merepõhja igikeltsast pärit metaani vabanemisest on juba leitud. 2008. aasta augustis avastati, et igikeltsas on väikesed augud (nn rõugearmid), kust pihkus nimetatud gaasi.

Igikelts, mis siiani toimis nagu potikaas, ei täida ilmselt enam oma ülesannet.

Ja mis teeb asja põnevaks – merepõhjust eralduv gaas on plahvatusohtlik: 1995. aastal toimus Petšora meres ühe maardla lähedal veealune gaasiplahvatus. Läheduses olev laev pääses õige napilt.

Novosibirski teadusringkondades kutsutakse salapäraseid auke müstilise Bermuda kolmnurga kaugeteks sugulasteks. Miks? Aga sellepärast, et ühe teooria järgi olevat Atlandi selles piirkonnas

aeg-ajalt toimunud võimsaid merealuseid gaasiplahvatusi, mis uputavad laevu ning tekitavad lennukeid ohustavaid õhukeeriseid.

Viimane külaskäik põneva sünniga "Ameerika sugulase" juurde toimus 10. novembril. Esimest korda said kraatrisse laskunud geofüüsikud pinnase- ja jääproove ka 200 meetri sügavuselt augu põhjast. Huvitav on asjaolu, et varem märgiti selleks vaid 70 meetrit...

Uuringud jätkuvad

Uuringust osavõtnute hinnangul ei ole endiselt täie kindlusega võimalik öelda kirjeldatud kraatrite tekkepõhjust. Igal juhul on need looduslikku päritolu, kahe-kolme aasta vanused.

Akadeemik Vladimir Melnikovi arvates on plahvatus tingitud maagaasi purskest läbi paari viimase erakordselt sooja suve jooksul sulanud igikeltsa kihtide.

Järgmine ekspeditsioon leiab aset tuleva aasta aprillis.